

КЕПШІНГ ТА КЛЕМШІНГ У СТЕЛАРАТОРІ ВЕНДЕЛЬШТАЙН 7-Х ПІД ЧАС НАГРІВАННЯ НА ЕЛЕКТРОННОМУ ЦИКЛОТРОННОМУ РЕЗОНАНСІ

Я. І. Колесниченко, В. В. Луценко, А. В. Тихий

Інститут ядерних досліджень НАН України, Київ, Україна

Особливістю стеларатора Wendelstein 7-X є те, що неокласичний транспорт в ньому є доволі малим і практично не впливає на утримання плазми, де основну роль грає турбулентність, як і в токамаках [1]. Нагрівання на електронному циклотронному резонансі (ЕЦРН) дозволило отримати плазми з електронною температурою від 1 до 7 кеВ [2]. Проте йонна температура в таких експериментах була значно нижчою за 7 кеВ; більше того, спостерігався клемпінг йонної температури при $T_i \approx 1.5$ кеВ [3].

У цій роботі за допомогою 0-вимірної парадигми рівнянь балансу енергії показано, що у плазмах із переважним нагріванням електронів, зокрема при ЕЦРН, температура йонів T_i завжди обмежена згори (кепшінг) температурою, яка є нижчою за температуру електронів T_e . Коли теплопровідність йонів є аномальною, тобто коли час утримання енергії йонів набагато менший за час утримання енергії електронів – наприклад, через викликану йонною температурно-градієнтною (ЙТГ) нестійкістю турбулентність – такий кепшінг узгоджується з основними рисами клемпінгу йонної температури, що спостерігався у експериментах на стелараторах та токамаках, зокрема на стелараторі Wendelstein 7-X, див. напр. [3]. По-перше, температура кепшінгу T_{i*} (максимальне значення T_i як функції T_e , яке досягається при T_e^* , причому максимум дуже пологий) є нижчою за значення, яке дає неокласична теорія переносу тепла; по-друге, цей максимум не залежить від потужності нагрівання: по-третє, він може лише слабо залежати від густини плазми, по-четверте, існує плато йонної температури в околі T_e^* .

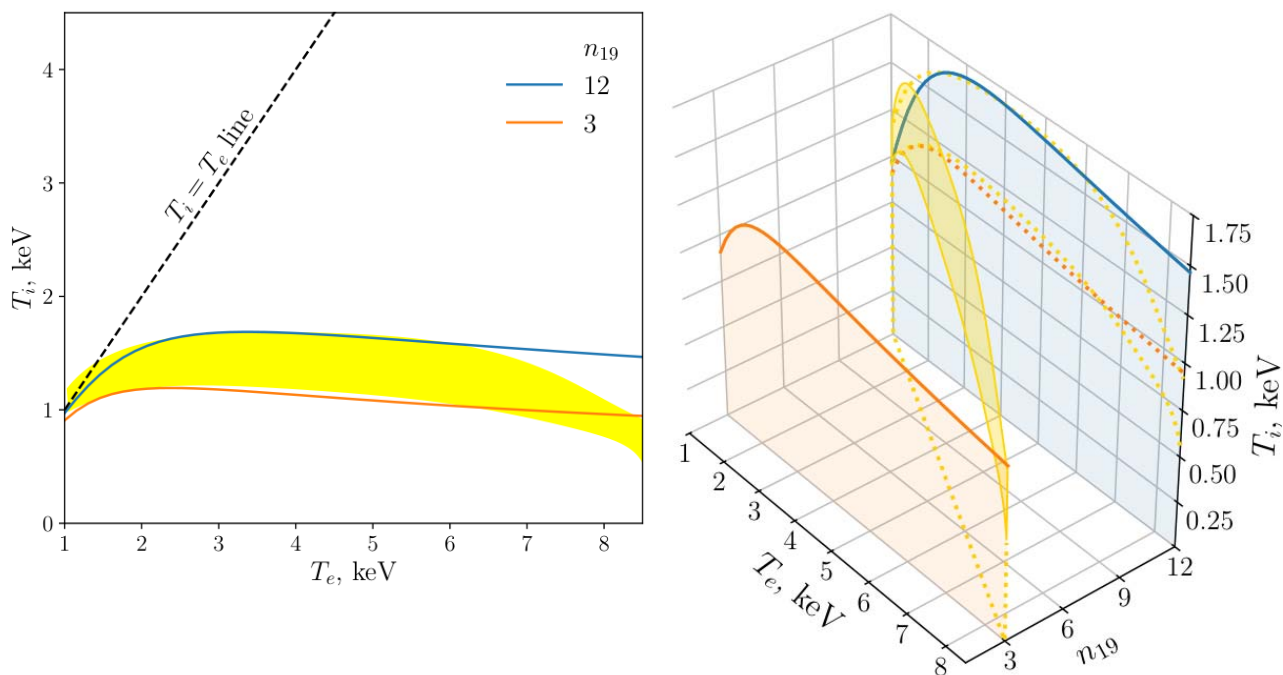

Рис. 1. Залежність T_i від T_e в W7-X. Зліва: жовтим зафарбована область, в яку потрапляє абсолютна більшість експериментальних точок з Рис. 1а роботи [3] для ЕЦРН-розрядів із різною потужністю ЕЦРН та різною густиною плазми. Ця область відповідає відомій температурі клемпінгу $T_i \approx 1.5$ кеВ. Суцільні лінії: розраховані функції $T_i(T_e)$ для густої (синя) і розрідженої (червона) плазми у W7-X. Справа: те ж, що і зліва, з додаванням осі густини плазми n_{19} [$n / 10^{19} \text{ m}^{-3}$]. Наскісне розташування жовтої області схематично показує, що в експериментх високі значення T_e досягаються лише при низькій густині плазми. Пунктирні криві спроектовано на площину $n_{19}=12$ для порівняння з лівим графіком.

Завдяки існуванню плато йонної температури, температура кепшінгу T_{i*} близька до температури йонів, яка досягається за тієї питомої потужності нагрівання $p_{\text{нс}}$, за якої $T_i \approx T_e$. Збільшення питомої потужності нагрівання понад $p_{\text{нс}}$, чи за рахунок зменшення густини плазми, чи через збільшення

потужності ЕЦРН, приводить до зростання T_e , в той час як T_i змінюється слабо. Ці особливості аномального кеппінгу показано на Рис. 1, 2. Таким чином, можна стверджувати, що клемпінг йонної температури є аномальним кеппінгом, що виникає через ЙТГ-турбулентність чи інші нестійкості, які спричиняються до аномальної йонної теплопровідності, а викладена в цій роботі парадигма може застосовуватися для опису клемпінгу.

Отримано співвідношення, які можуть бути використані для діагностики часу утримання енергії в плазмі під час клемпінгу: знаючи температуру клемпінгу та питому потужність нагрівання в експерименті з $T_e \approx T_i$, можна обчислити час утримання енергії в експериментах з іншою густиною та питомою потужністю нагрівання.

Результати роботи опубліковано в статті [4].

Робота виконана в рамках консорціуму EUROfusion.

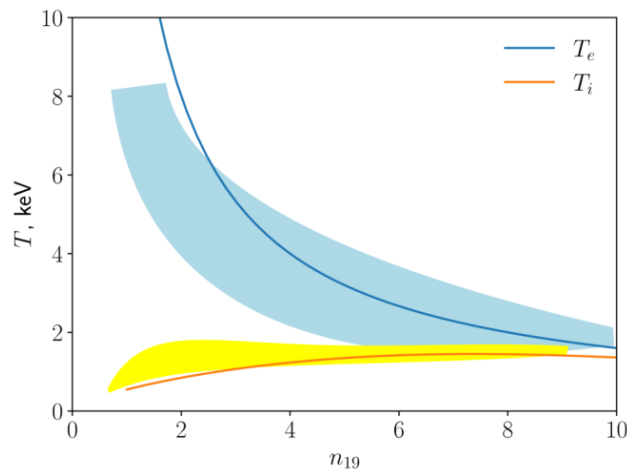

Рис. 2. Залежність T_i та T_e від густини плазми n_{19} за фіксованого значення потужності ЕЦРН 7 МВт. Інші параметри як на Рис. 1. Жовтим та синім зафарбовані області, в які потрапляють абсолютна більшість експериментальних значень відповідно T_i та T_e , зображених на Рис. 1b роботи [3].

1. C.D. Beidler et al. Nature 596(12) (2021) 221. doi:10.1038/s41586-021-03687-w
2. T. Klinger et al. Nucl. Fusion 59(11) (2019) 112004. doi:10.1088/1741-4326/ab03a7
3. M.N.A. Beurskens et al. Nucl. Fusion 61(11) (2021) 116072. doi:10.1088/1741-4326/ac1653
4. Ya.I. Kolesnichenko, V.V. Lutsenko, A.V. Tykhyu. Phys. Plasmas 33 (2026) 032506. doi:10.1063/5.0315228